

TÜRKÇE FOLLUK KELİMESİ ÜZERİNE

HASAN EREN

1. Benim bildiğime göre, Türkçe *folluk* 'tavukların yumurtlaması için yapılan özel yer' kelimesi üzerinde şimdiye kadar hiç durulmamıştır. Anlaşılan bu kelime *fol* 'folluğa konan yumurta' kelimesinin normal bir türevi sayılmış, bu sebeple *folluk* kelimesi üzerinde uzun uzun durmak lüzumu duyulmamıştır.

Gerçekten, Türkçe *folluk* kelimesi ilk bakışta *fol* kelimesinin basit bir türevi (*fol+luk*) sayılabilir. Nitekim W. W. Radloff (*Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*) bu kelimeyi *fol* kelimesinin bir türevi (*fol+luk*) olarak göstermiştir.

Ancak, benim fikrime göre, Türkçe *folluk* kelimesi *fol+luk* şeklinde izah edilemez. Bu kelimenin *fol* kökünden çıkmadığı anlaşılıyor. Bu duruma göre, kökünü bilmediğimiz *fol* kelimesinin *folluk* kelimesinden çıkmış olması lâzımdır.

Türkçe *folluk* kelimesinin yalnız Anadolu ve Rumeli'de kullanıldığı anlaşılıyor. Türkmenler arasında, Özbekler arasında, Tatarlar, Kırgızlar, Kazaklar... arasında buna benzer bir kelime tesbit edilmemiştir. Buna dayanarak, bu kelimenin aslen Türkçe bir unsur olmadığına hükmedilebilir. *Folluk* kelimesinin başındaki *f*- sesi de bu kelimenin Türkçe bir unsur olmadığına tanık olarak gösterilebilir.

2. Bence, Türkçe *folluk* kelimesi Bulgarcadan alınmıştır. Bulgarca *polog* 'nichet' kelimesi gerek ses, gerek mâna bakımından Türkçe *folluk* kelimesini izah edebilir.

Bulgarca *polog* kelimesi 'koymak' mânasına gelen *položiti* kökü ile ilgilidir. Bu sebeple, bu kelimenin Türkçeden alınmış olması düşünülemez.

Bulgarca *polog* kelimesinin 'fol' (Fr. nichet) mânasına gelmesi ilk bakışta *polog* > *folluk* açıklamasına bir engel olarak gösterilebilir. Fakat bu mâna farkı kolaylıkla izah edilebilir.

Bulgarca *polog* kelimesiyle Türkçe *folluk* kelimesi arasında ses bakımından da birtakım farklar vardır. İlk olarak Bulgarca *polog* kelimesinin başındaki *p*- sesi yerine Türkçede *f*- sesinin kullanıldığı göze çarpıyor. Bu kelimedeki tesbit ettiğimiz bu değişme Türkçede sık

sık tesadüf edilen bir olaydır. Türkçe *piliç* kelimesi üzerine yazmış olduğum bir yazıda (Türkiyat Mecmuası X, 55-58) bu olayla ilgili birkaç kelime vardır. Örnek olarak, 'piliç' mânasına gelen *bilik* ~ *pilik* kelimesini gösterebilirim. Bu kelime Anadolu'nun birçok yerlerinde *filik* şeklini almıştır. Yukarıda zikredilen yazımda Türkçe *filiz* 1. 'piliç'; 2. 'ağaç ve çiçek sürgünü' kelimesinin de *pilik* (~ *piliç*) kelimesiyle ilgili olduğunu tesbit etmiştim. Buna göre, *filiz* kelimesi de örnek olarak zikredilebilir.

Bulgarca *polog* kelimesinin başındaki *p*- sesi Türkçede değiştiği gibi, bu kelimenin içindeki *-l-* sesi de bir *gémination*'la *-ll-* şeklini almıştır. Buna benzer *gémination* olayları dilimizde birçok kelimelerde tesbit edilebilir. Türkçe *çulluk* kelimesi bu olaya güzel bir örnek teşkil eder. Bu kelime Kâşgarlı Mahmut tarafından *çuluq* 'taubengrosser, gefleckter Wasservogel' (C. Brockelmann, *Mitteltürkischer Wortschatz*. Budapest - Leipzig, 1928. 58. s.) şeklinde yazılmıştır. Buna göre, Türkçe *çulluk* kelimesinin de bir *gémination* sonunda bugünkü şeklini aldığı anlaşılıyor. Buna ilâve olarak, Türkçe *pulluk* kelimesini de sayabiliriz. Bu kelimenin Almanca *Pflug* kelimesiyle ilgili olduğunu biliyoruz. Bu kelime Rusça, Bulgarca gibi birtakım İslâv dillerinde de kullanılır (*plug*). Nasıl Bulgarca *polog* kelimesi Türkçede *folluk* şeklini almışsa, Almanca *Pflug* (~ İslâvca *plug*) kelimesi de dilimizde *pulluk* şeklini almıştır.

Bulgarca *polog* kelimesinin ikinci hecesindeki *-o-* *vocalisin*in değişmesi de Türkçe için normaldir. Bilindiği gibi, dilimizde bu *vocalis* yalnız birinci hecede geçer. Bu sebeple, *follok kelimesinin *folluk* şeklini alması tabiidir. *Follok > *folluk* değişmesinde Türkçe *-luk* eki de rol oynamış olabilir.

Bulgarca *polog* kelimesinin 'fol' mânasına geldiğini yukarıda söylemiştim. Bu duruma göre, Türkçe *folluk* kelimesinin de aslen 'fol' mânasında kullanıldığı tahmin edilebilir. Bu kelimenin Türkçede 'folluk, yani fol konan yer' mânasını alması sonundaki *-luk* ekiyle izah edilebilir. Bilindiği gibi, Türkçede bu ekle yer veya bir şey koymağa yarar kab anlatan kelimeler yapılır. *Tuzluk*, *kömürlük*... gibi.

3. Türkçe *fol* kelimesine gelince: bu kelimenin *folluk* kelimesiyle ilgili olduğu açıktır. Yalnız, bu kelime -yukarıda da belirttiğim gibi- *folluk* kelimesinin kökü sayılamaz.

Benim tahminime göre, *folluk* kelimesi Türkçe *tuzluk* (<: *tuz*), *odunluk* (<: *odun*)... kelimeleri gibi, *-luk* ekiyle yapılmış bir türev sayılmıştır. Nasıl *tuzluk* 'tuz konan kab' kelimesi *tuz* köküne dayanıyorsa, *folluk* kelimesinin de *fol* kökünden çıktığı sanılmıştır. İşte *fol* kelimesi böyle bir yanlış ayırma sonunda müstakil bir kelime olarak kullanılmaya başlamıştır.

4. Türkçe *folluk* kelimesi gibi, Macarca *palozsna* 1. 'Lockei'; 2. 'faules, stinkendes Ei' kelimesinin de İslâvca *položiti* ve *polog* kelimeleriyle ilgili olduğunu biliyoruz. Macarcada *palozsna* kelimesi yanında 1) *palos, pallos, palas, pallas, polos, polozs*; 2) *palozsnya, palozsna, palazsnya, palizsna, palizsnya, paluzsna*; 3) *palozsnak, polozsnok, polozsnak, polozsnyik*... gibi birtakım kelimeler daha kullanılır. Bütün bu kelimelerin İslâv dillerinden alındığı açıktır (I. Kniezsa, A magyar nyelv szláv jövevényiszavai. Budapest, 1955. 380-381. s.).

5. Türkçede tavukçulukla ilgili birtakım Bulgarca kelimelerin kullanıldığını biliyoruz. *Kuluçka, yarka* kelimeleri gibi.¹ Yukardan beri verdiğim bilgi ve tanıklara göre, bu kelimelere ilâve olarak *folluk* kelimesinin de Bulgarcadan alındığı anlaşılmıştır, sanıyorum.

¹ Andreas Tietze'ye göre (Oriens X, 25) Türkçe *piliç* kelimesi de Bulgarcadan (*pilence* 'Kücken') veya Sırpçadan (*pilence, pilica* 'Hühnchen') alınmıştır. Tietze, Türkiyat Mecmuası'nda çıkan bir yazımda (X, 55-58) bu kelimeyi Türk diliyle izah ettiğimi kaydetmiş, fakat benim verdiğim tanıklar üzerinde uzun uzun durmamıştır. Anlaşılan yazar, zikrettiği Bulgarca ve Sırpça kelimelerle Türkçe *piliç* kelimesi arasındaki ilgiyi o kadar açık ve kesin saymıştır ki benim ileri sürdüğüm tanıklar üzerinde durmaya lüzum görmemiştir. Benim fikrime göre, Tietze'nin ileri sürdüğü bu birleştirme birçok bakımlardan izaha muhtaçtır. Bir defa, Tietze'nin de belirttiği gibi, Bulgarca veya Sırpça *pilence* kelimesi *pile* kelimesinin küçültmesidir ("diminutif"). Benim bildiğime göre, Bulgarca ve Sırpçada 'piliç' mânasında daha çok *pile* kelimesi kullanılır. Sonra, *pilence* kelimesi Türkçe *piliç* kelimesini ses bakımından da izah etmiyor. Türkçe *piliç* kelimesi *pilence* kelimesinden alınmış olsaydı, bu kelimenin Türkçede *pilence* şeklini alması lâzım gelirdi. Bulgarca ve Sırpça *pilence* kelimesinin sonundaki *-e* sesinin düşmesi için bir sebep yoktur. Tietze bu soruya dokunmadığı gibi, Türkçe *piliç* kelimesiyle Dergi'de zikredilen *pilinç* kelimesi arasındaki farkı da izah etmemiştir. Yalnız, yazarın bu sonuncu kelimeye özel bir değer verdiği göze çarpıyor. Eski bir yazımda belirttiğim gibi, *pilinç* kelimesindeki *-n-* *anorganique* bir sestir (Hasan Eren: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi VIII, 246). Türkçe *kılınç* (<*kılıç*) kelimesindeki *-n-* gibi. -Türkçede *piliç* kelimesi yanında *bilik* (*pilik*), *filiz* (<**piliz*)... gibi birtakım kelimeler daha vardır. Yukarda zikredilen yazımda bütün bu kelimelerin *piliç* kelimesiyle ilgili olduğunu belirtmiştim. Tietze *piliç* kelimesiyle bu kelimeler arasındaki ilgiyi de göz önünde tutmamıştır. Bu ilgi mevcut oldukça *piliç* kelimesi üzerine başka bir fikir ileri sürülemez, düşüncesindeyim.